

Секція 3. Господарсько-договірне право.

Сталікова Вікторія Олегівна

Навчально-науковий інститут права

Сумського державного університету

ПРАВОВІ АСПЕКТИ КРЕДИТУВАННЯ

Сучасний рівень розвитку підприємництва в значній мірі залежить від ефективної діяльності банківської системи України. Важливим аспектом у цьому відношенні є кредитний ринок, що забезпечує реальну можливість отримати необхідні ресурси і здатність фінансових установ їх надати.

Процес укладання та виконання кредитних договорів в Україні недосконалий і має цілий ряд окремих правових недоліків: укладаються договори з підприємствами, представники яких не мають належних повноважень; включення до умов кредитного договору права кредитора змінювати відсоткову ставку в односторонньому порядку; недодержання встановленої законом форми договору, подання позовів філіями банку, які не мають належних повноважень представляти банк в господарському процесі.

Питанням захисту інтересів банків та фінансово-кредитних організацій, а також їх боржників присвячували увагу українські економісти та юристи. Можна знайти роботи таких вчених, як: С.В. Башлай, В.М. Геєць, Г.Т. Карчева, Л.В. Кузнєцова, В.І. Пшик, В.Г. Шевалдіна та ін. Проте теоретичних і практичних проблем у сфері кредитування в Україні, на жаль, менше не стає, чого не можна сказати про кількість українських комерційних банків. А тому потрібний пошук ефективного правового забезпечення кредитування в Україні.

Для підтримки стабільності та надійності функціонування банківської системи в Україні важливою є наявність нормативно-правових актів, що регламентують правовий стан суб'єктів банківської діяльності під час укладання кредитних

договорів, які визначають права та обов'язки їхніх учасників (позичальників та кредиторів), а також створюють умови для їх відповідного виконання, що визначаються до укладання цих договорів.

Окрім цього, чинним законодавством повинні бути закріплені необхідні заходи захисту від порушень інтересів сторін, відновлення порушених прав і притягнення винних осіб до відповідальності. Усвідомлення ймовірності відповідальності за недотримання правових норм і договірних зобов'язань дасть змогу учасникам кредитних правовідносин банківської сфери уникнути несприятливих наслідків. Чинне законодавство України має досить серйозні прогалини та істотні суперечності правових норм у регулюванні правовідносин, що виникають під час укладання кредитних договорів. Ці обставини, а також велика кількість позовів до судових інстанцій у зв'язку з порушеннями учасниками правовідносин зобов'язань під час невиконання та невідповідного виконання умов кредитного договору свідчать про необхідність проведення наукових досліджень з проблем, що постають під час регулювання окремого цивільного-правового інституту, а саме кредитного договору.

Диспозитивні норми законодавчої бази дозволяють визначити в договорі практично будь-які умови, що в багатьох випадках не гарантують захист порушених інтересів обох сторін договору. Велика завантаженість судових інстанцій та відсутність чіткого врегулювання судової системи, жорсткі рамки нормативно-правових актів зумовлюють випадки, коли при наданні фінансових послуг кредитними організаціями є ймовірність виникнення труднощів з поверненням коштів під час порушення контрагентом своїх зобов'язань. У зв'язку з цим необхідно внести раціональні доповнення в чинне законодавство України, що регулює механізм реалізації кредитування з метою його ефективного застосування.

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» відносини банку з клієнтом регулюються законодавством України, нормативно-правовими актами Національного банку України та угодами між клієнтом та банком. При цьому НБУ окрім здійснення нормативного регулювання, кредитування тощо

створює, координує електронні платіжні засоби, платіжні системи, бере участь у підготовці кадрів для банківської системи, надає рекомендації щодо діяльності банків тощо; на основі законів та власних нормативних актів безпосередньо управляє діяльністю банків, а саме: здійснює державну реєстрацію банків, видає ліцензії, надає дозволи, контролює дотримання банківського законодавства та економічних нормативів, відкликає банківську ліцензію та ін. [1, с. 72-73], тобто виступає контролюючим державним органом по відношенню до комерційних банків як суб'єктів господарювання, діяльність яких контролює, а отже — є суб'єктом державного контролю. Водночас, діяльність НБУ підлягає загальнодержавному фінансовому контролю з боку Президента і Верховної Ради України, і серед іншого двічі на рік надає Президенту та Верховній Раді України інформацію про стан грошово-кредитного ринку в державі. Також державний контроль за діяльністю НБУ здійснюють Рахункова палата та Головне контрольно-ревізійне управління України, які мають право перевіряти виконання кошторису, Державна податкова адміністрація, яка перевіряє дотримання податкового законодавства [2, с. 303]. Тобто НБУ у цьому випадку виступає об'єктом державного контролю (нагляду) [3, с. 101].

Враховуючи те, що кредитні правовідносини виникають на основі двосторонніх договорів, що містять взаємні права і обов'язки сторін і поєднують правову і економічну природу, надто важливими є умови дійсності цих угод. Відповідно до ст. 638 Цивільного Кодексу України, яка дублюється ч. 2 ст. 180 Господарського кодексу України договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору.

Отже, першою вимогою до чинності кредитного договору є погодження сторонами усіх істотних умов кредитного договору. Вони встановлюються наступними нормативно-правовими актами: 1) Цивільним Кодексом України (статті 1048-1052, 1054); 2) Господарським Кодексом України (ст. 345); 3) Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (ст. 6).

Банк як сторона договору згідно зі ст. 49 Закону України «Про банки і банківську діяльність»; зобов'язаний при наданні кредитів додержуватись основних принципів кредитування, у тому числі перевіряти кредитоспроможність позичальників та наявність забезпечення кредитів, додержуватись встановлених Національним банком України вимог щодо концентрації ризиків. Банк не може надавати кредити під процент, ставка якого є нижчою від процентної ставки за кредитами, які бере сам банк, і процентної ставки, що виплачується ним по депозитах. Виняток можна робити лише у разі, якщо при здійсненні такої операції банк не матиме збитків.

По-друге, кредитний договір має укладатися обов'язково у письмовій формі. Він повинен підписуватися особами, належним чином уповноваженими на це установчими документами, довіреністю і скріплюється печатками.

По-третє, учасники кредитних правовідносин повинні мати необхідний об'єм цивільної правосуб'єктності, що виникає у юридичної особи з моменту її створення і вона набуває свої права і обов'язки через органи, які діють у відповідності з установчими документами і законом.

По-четверте, у зв'язку з підвищенням ризиком проведення кредитування, варто передбачити у договорі механізм забезпечення виконання позичальником своїх зобов'язань. Для цього найбільш оптимальними формами слугують застава (іпотека) та банківська гарантія. Правовою основою застосування названих форм слугують: Цивільний та Земельний кодекси України, закони України «Про заставу», «Про іпотеку», «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати», «Про іпотечні облігації». У разі неможливості їх застосування – використовується страхування ризику невиконання боржником грошового зобов'язання. Страхування приводиться у відповідності з Цивільним та Господарським кодексами України та законом України «Про страхування».

При укладенні кредитних угод, як свідчить досвід, клієнти досить часто не приділяють уваги санкціям за невиконання умов договору, що зумовлює негативні наслідки. Тому при підписанні угоди варто звернути на це особливу увагу,

запропонувавши окремі пропозиції по їх зміні, реалізуючи своє право на свободу договору. Сучасний стан ринку банківських послуг, посилення конкуренції у цій сфері примусить банки проводити більш гнучку договірну політику.

Таким чином, практична реалізація цих рекомендацій допоможе юридично грамотно оформити кредитну угоду, забезпечити законні гарантії її належного виконання та забезпечить умови захисту законних інтересів кредитної організації та контрагентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Плотнікова М. В. Підходи до визначення поняття державне регулювання діяльності банків в Україні / Плотнікова М. В. // Правовий вісник УАБС. — 2011. — № 1(4). — С. 71—74.
2. Плотнікова М.В. Фінансовий контроль за діяльністю Національного банку України / М.В. Плотнікова // Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти : зб. тез доп. IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (11-12 грудня 2009 року) / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". — Суми, 2009. — С. 303—305.
3. Дерев'янко Б.В. Про удосконалення здійснення державного контролю та нагляду за діяльністю суб'єктів господарювання / Б.В. Дерев'янко // Юридичний науковий електронний журнал. — 2015. — № 4. — С. 99—102. — Режим доступу : http://www.lsej.org.ua/4_2015/26.pdf.